

## ไทยจะขาดดุลการค้าเรื้อรังอีก 20 ปี

รังสรรค์ ณะพรพันธุ์

ปัญหาดุลการค้าระหว่างประเทศกลับมาเป็นข่าวใหญ่อีกครั้งหนึ่ง

หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ฉบับวันที่ 31 ตุลาคม 2526 พาดหัวข่าวว่า

‘เศรษฐกิจไทยโคม่า ขาดดุลแหลกลาญ’

รายงานข่าวกล่าวว่า ในรอบระยะเวลา 9 เดือนแรกของปี 2526 ดุลการค้าระหว่างประเทศของไทยขาดดุลถึง 55,710 ล้านบาท ในขณะที่ดุลการค้าระหว่างประเทศขาดดุลประมาณ 8,100 ล้านบาท

หากสถานการณ์ยังคงดำรงอยู่เช่นนี้ เป็นที่คาดกันว่า เมื่อถึงสิ้นปี 2526 การขาดดุลการค้าระหว่างประเทศจะมีจำนวนถึง 70,000 ล้านบาท

### 28 ปีแห่งความหลัง

หากมองย้อนหลังไปในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจแห่งปรตยุบสมัย เราจะพบว่าการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศปรากฏเป็นปัญหาอย่างเด่นชัดนับตั้งแต่ปี 2499 เป็นต้นมาตลอดระยะเวลา 28 ปีที่ผ่านมา ระบบเศรษฐกิจไทยต้องเผชิญกับปัญหาดังกล่าวนี้อย่างไม่ขาดสาย

ข้อที่น่าสังเกตก็คือ ในระยะแรกนั้น การขาดดุลการค้าระหว่างประเทศยังมีใช้ปัญหาร้ายแรง ในระหว่างปี 2499-2507 ส่วนขาดดุลมีไม่เกินปีละ 2,000 ล้านบาท และอัตราส่วนระหว่างส่วนขาดดุลการค้ากับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศสูงไม่เกินกว่า 3%

แต่ในระหว่างปี 2508-2515 ซึ่งเป็นช่วงที่สหรัฐอเมริกาบีบบทบาทในการทำสงครามอินโดจีนและเข้ามาตั้งฐานทัพในประเทศไทย ส่วนขาดดุลของดุลการค้าระหว่างประเทศเริ่มมีมากกว่าปีละ 2,000 ล้านบาทและอัตราส่วนระหว่างส่วนขาดดุลการค้ากับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศเริ่มมีมากกว่า 3% ปีที่มีปัญหาการขาดดุลการค้ามากที่สุดในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ คือ ปี 2513 ซึ่งดุลการค้าขาดดุลถึง 12,237 ล้านบาท และอัตราส่วนระหว่างส่วนขาดดุลการค้ากับผลิตภัณฑ์รวมภายในประเทศสูงถึง 9.01%

ภายหลังจากที่เกิดวิกฤตการณ์น้ำมันในปี 2516 ดุลการค้าระหว่างประเทศของไทยเริ่มขาดดุลมากกว่าปี 10,000 ล้านบาท และนับตั้งแต่ปี 2520 เป็นต้นมา ส่วนขาดดุลดังกล่าวนี้เริ่มมีมากกว่าปีละ 20,000 ล้านบาท

ดังนั้น เราจะเห็นได้ว่า ปัญหาดุลการค้าระหว่างประเทศไม่เพียงแต่จะมีอาการเรื้อรังเท่านั้น หากทว่ายังทวีความร้ายแรงขึ้นตามลำดับอีกด้วย

### **ดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ : ดัชนีวัดเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจ?**

ในขณะที่ดุลการค้าระหว่างประเทศของไทยขาดดุลติดต่อกันอย่างไม่ขาดสายมาตั้งแต่ปี 2499 เป็นต้นมา การณ์กลับปรากฏว่า ตลอดระยะเวลา 22 ปีระหว่างปี 2504-2525 ระบบเศรษฐกิจไทยประสบปัญหาการขาดดุลการชำระเงินระหว่างประเทศอยู่เพียง 8 ปีเท่านั้น ปัญหาดังกล่าวนี้เกิดขึ้นในสองช่วงเวลา คือ ระหว่างปี 2512-2514 และระหว่างปี 2518-2522

แม้ในปีที่ดุลการค้าขาดดุลอย่างรุนแรง ดังเช่นปี 2524 ซึ่งมีส่วนขาดดุลถึง 65,843 ล้านบาท แต่ดุลการชำระเงินระหว่างประเทศกลับเกินดุลอยู่ 2,419 ล้านบาท (ดูตาราง)

ด้วยเหตุนี้เอง เมื่อมีการหยิบยกปัญหาการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศขึ้นมาวิพากษ์วิจารณ์ เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลก็มักจะชี้ให้ดูตัวเลขดุลการชำระเงินซึ่งเกินดุล เมื่อไม่นานมานี้ นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี โฆษกสำนักนายกรัฐมนตรี ถึงกับออกมาแถลงข่าวว่า ดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ หารือดุลการค้าระหว่างประเทศ ที่เป็นดัชนีที่สะท้อนให้เห็นเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจไทย

ใครก็ตามที่ทำหน้าที่ 'กระทรวงแห่งความจริง ผู้มีหน้าที่แถลงข่าวเท็จ' ดังเช่นตำแหน่งโฆษกรัฐบาล ก็อาจต้องออกมาโกหกประชาชนดังเช่นที่โฆษกหน่วยราชการหลายต่อหลายหน่วยประพฤติปฏิบัติมาแล้ว

ผู้ที่มีความรู้เศรษฐศาสตร์เบื้องต้นอยู่บ้าง ก็คงจะมีความรู้ความเข้าใจว่า ดุลการค้าระหว่างประเทศมิใช่ดัชนีที่บ่งบอกกำลังความสามารถของระบบเศรษฐกิจที่แท้จริง ข้อเท็จจริงได้ปรากฏชัดแล้วว่า การที่ดุลการค้าระหว่างประเทศสามารถเกินดุลอยู่ได้นั้นทั้งๆที่มีการขาดดุลการค้าจำนวนมาก ในหลายต่อหลายกรณี เกิดจากการหลังไหลของเงินกู้และเงินบริจาคจากต่างประเทศ ซึ่งมีจำนวนมากพอที่จะชดเชยการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศในกรณีเหล่านี้ ถึงดุลการค้าระหว่างประเทศเกินดุล การเกินดุลดังกล่าวนี้มิได้แสดงให้เห็นฐานะที่แท้จริงของระบบเศรษฐกิจ เพียงแต่อำพรางปัญหาที่ถูกเก็บกดไว้เท่านั้น

ดังนั้น การพิจารณากำลังความสามารถของระบบเศรษฐกิจ ทั้งในด้านการผลิตการค้าระหว่างประเทศ และความสามารถในการพึ่งพาตนเองจักต้องดูจากฐานะของดุลบัญชีเดินสะพัดและดุลการค้าระหว่างประเทศ หารือดูจากฐานะของดุลการชำระเงินระหว่างประเทศไม่

## เหตุปัจจัยแห่งปัญหาดุลการค้าระหว่างประเทศ

ประเทศด้อยพัฒนามักจะถูกอ้างสมองว่า ในระยะแรกเริ่มของกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจจะต้องเกิดปัญหาการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศเสมอ ทั้งนี้เนื่องจากมีความจำเป็นที่จะต้องซื้อสินค้าประเภททุนจากต่างประเทศ เพื่อมาใช้จัดสร้างทุนพื้นฐานของสังคม ดังเช่นระบบการคมนาคม การชลประทาน การไฟฟ้า การประปา ฯลฯ โดยที่สินค้าประเภททุนที่ต้องใช้เพื่อการเหล่านี้มีอาจผลิตขึ้นเองได้ จึงจำเป็นต้องนำเข้าจากต่างประเทศ ดังนั้น ประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายจึงไม่ควรตกอกตกใจกับปัญหาการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศ

นักเศรษฐศาสตร์ไทยส่วนใหญ่ก็ถูกอ้างสองด้วยความคิดดังกล่าวข้างต้นนี้เช่นกัน แต่บัดนี้ การพัฒนาเศรษฐกิจชนิดที่มีการวางแผนจากส่วนกลางล่วงเลยมาเป็นเวลากว่าสองทศวรรษแล้ว ระบบเศรษฐกิจไทยยังคงประสบปัญหาดุลการค้าขาดดุลอย่างต่อเนื่อง

เรายังไม่ผ่านพ้น ‘ระยะแรกเริ่ม’ ของกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจอีกหรือ?

เมื่อไรที่ระบบเศรษฐกิจไทยจะมีโอกาสพบกับภาวะดุลการค้าเกินดุลบ้าง?

ภาวะดุลการค้าขาดดุลจะยังคงปรากฏต่อไปอย่างน้อยอีกหนึ่งทศวรรษ ทั้งยังไม่แน่อีกว่า ในอีก 20 ปีข้างหน้า ดุลการค้าระหว่างประเทศของไทยจะเกินดุลหรือไม่ ทั้งนี้เพราะเหตุว่าปัญหาดุลการค้าระหว่างประเทศซึ่งมีอาการเรื้อรังและมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นนั้นเป็นผลสืบเนื่องจากโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจไทย หากโครงสร้างดังกล่าวนี้ยังไม่แปรเปลี่ยนไป การแก้ปัญหาดุลการค้าระหว่างประเทศย่อมยากที่จะเป็นไปได้

เหตุใดจึงกล่าวว่า ปัญหาดุลการค้าระหว่างประเทศเป็นปัญหาที่สืบเนื่องมาจากโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจไทย

ลักษณะโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจไทย ซึ่งมีผลต่อฐานะแห่งดุลการค้าระหว่างประเทศ มีอยู่อย่างน้อย 2 ด้าน กล่าวคือ

ลักษณะที่หนึ่ง ระบบเศรษฐกิจไทยมีโครงสร้างที่ต้องพึ่งพิงการนำเข้า

ลักษณะที่สอง ระบบเศรษฐกิจไทยมีโครงสร้างที่ต้องพึ่งพิงประเทศมหาอำนาจเป็นตลาดสินค้าออก

### การพึ่งพิงการนำเข้า : แยกของระบบเศรษฐกิจไทย

การพึ่งพิงการนำเข้าเป็นลักษณะที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง แต่เพิ่งจะปรากฏตัวขึ้นในช่วงหลังสงคราม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังปี 2504 หากจะกล่าวให้ถึงที่สุดแล้ว ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นผลจากการดำเนินนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรม

เพื่อทดแทนสินค้าเข้า โดยที่นโยบายดังกล่าวนี้ไม่สามารถสร้างผลเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลเชื่อมโยงถอยหลัง

ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ กรณีของอุตสาหกรรมประกอบรถยนต์ แต่เดิมไทยต้องซื้อรถยนต์สำเร็จรูปจากต่างประเทศ แต่โดยผลของนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อผลิตสินค้าทดแทนสินค้าเข้า อุตสาหกรรมประกอบรถยนต์เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว แต่การเติบโตของอุตสาหกรรมดังกล่าวนี้ไม่สามารถสร้างผลเชื่อมโยงถอยหลังอย่างถึงขนาดในการกระตุ้นให้เกิดอุตสาหกรรมผลิตเครื่องยนต์ ตัวถังรถยนต์ อะไหล่รถยนต์ เป็นต้น

ในเมื่อนโยบายพัฒนาอุตสาหกรรมไม่สามารถก่อให้เกิดผลเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ ผลที่เกิดขึ้นก็คือ หากอุตสาหกรรมเหล่านี้ยิ่งเจริญเติบโตมากเพียงใด ความต้องการวัตถุดิบ สินค้าขั้นกลาง และสินค้าประเภททุนก็ยิ่งมีมากขึ้นเพียงนั้น และโดยที่ระบบเศรษฐกิจไทยไม่สามารถผลิตสิ่งเหล่านี้ได้เอง การนำเข้าจึงเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว

ตราบเท่าที่นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมยังไม่สามารถก่อให้เกิดผลเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลเชื่อมโยงถอยหลัง หากภาคอุตสาหกรรมหัตถกรรมยิ่งขยายตัวมากเพียงใด ดุลการค้าระหว่างประเทศก็จะยิ่งขาดดุลมากเพียงนั้น ดังนั้น เป้าหมายการจำเริญเติบโตของภาคหัตถอุตสาหกรรมจึงขัดกับเป้าหมายดุลการค้าและดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ

### **การพึ่งพิงประเทศมหาอำนาจ : พันธนาการที่มีอาจปลดปล่อย**

ระบบเศรษฐกิจไทยต้องพึ่งพิงประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ อันประกอบด้วยกลุ่มประเทศสมาชิกตลาดร่วมยุโรป สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น อยู่อย่างน้อย 2 ด้าน ในด้านหนึ่งนั้น บรรดาสินค้าประเภททุน สินค้าขั้นกลาง วัตถุดิบ และเทคโนโลยี อันจำเป็นแก่การผลิตในภาคหัตถอุตสาหกรรม มากกว่าร้อยละ 70 ต้องนำเข้าจากประเทศเหล่านี้ ในอีกด้านหนึ่งปรากฏว่า ประมาณร้อยละ 50-60 ของสินค้าออกของไทยต้องพึ่งพิงประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจเป็นตลาดสำคัญ

ด้วยเหตุนี้เอง หากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจในประเทศมหาอำนาจเหล่านี้ยังอยู่ในสภาพปกติ ระบบเศรษฐกิจไทยก็สามารถขายสินค้าออกในระดับปกติได้ แต่ในยามใดก็ตามที่เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในประเทศมหาอำนาจเหล่านี้ อันถือเป็นศูนย์กลางของระบบทุนนิยมโลก อำนาจซื้อย่อมลดลง และพลอยทำให้การส่งออกของไทยลดลงด้วย

### **ดุลการค้าระหว่างประเทศ 2520-2525**

ข้อมูลตามที่ปรากฏในตารางชี้ให้เห็นว่า ตลอดระยะเวลาระหว่างปี 2520 ถึง 2525 ดุลการค้าระหว่างประเทศอยู่ในภาวะขาดดุลโดยตลอด ส่วนขาดดุลซึ่งอยู่ในระดับ 20,000 ถึง 30,000 ล้านบาทต่อปีในระหว่างปี 2520-2521 ได้ก้าวกระโดดขึ้นไปอยู่ในระดับ 50,000 ล้าน

บาทต่อปีระหว่างปี 2522-2524 แต่ได้ลดลงอยู่ในระดับ 36,137 ล้านบาทในปี 2525 และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับสูงกว่า 50,000 ล้านบาทในปี 2526

ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ซึ่งเกิดขึ้นในศูนย์กลางของระบบทุนนิยมโลกนับตั้งแต่ปี 2523 และสืบต่อมาจนถึงปี 2525 นั้น ก่อผลกระทบต่อฐานะแห่งดุลการค้าระหว่างประเทศของไทยอย่างสำคัญ ดังได้กล่าวแล้วว่า ไทยต้องพึ่งประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจเป็นตลาดสินค้าออกที่สำคัญ เมื่อประเทศเหล่านี้ประสบภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ อำนาจในการซื้อสินค้าออกจากไทยก็พลอยตกต่ำตามไปด้วย การส่งสินค้าออกของไทยได้ชะลอตัวอย่างเห็นได้ชัดในปี 2525 ซึ่งพลอยทำให้การผลิตในภาคอุตสาหกรรมต้องชะลอตัวลงด้วย ขณะเดียวกัน ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ซึ่งเกิดขึ้นในศูนย์กลางของระบบเศรษฐกิจไทยด้วย ผลที่ตามมาก็คือ การนำสินค้าเข้าได้ลดลงอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี 2525

ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในศูนย์กลางของระบบทุนนิยมโลก ทำให้การส่งสินค้าหัตถอุตสาหกรรมไปขายต่างประเทศต้องชะลอตัวลง ซึ่งชักนำให้เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในภาคหัตถอุตสาหกรรมในระบบเศรษฐกิจไทยด้วย ผลที่ตามมาก็คือ ความต้องการวัตถุดิบ สินค้าขั้นกลาง และสินค้าประเภททุนจากต่างประเทศพลอยลดลงด้วย ในขณะเดียวกันนั้น ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ซึ่งบั่นทอนอำนาจซื้อของประชาชนชาวไทย ก็มีส่วนทำให้การนำสินค้าอุปโภคบริโภคจากต่างประเทศลดลงเช่นเดียวกัน

ด้วยเหตุนี้เอง ส่วนขาดดุลของดุลการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งอยู่ในระดับ 50,000 ถึง 60,000 ล้านบาทระหว่างปี 2522-2524 ได้ลดลงเหลือเพียง 36,137 ล้านบาทในปี 2525 ประสพการณ์ในอดีตได้บ่งชี้ว่า ยามใดก็ตามที่เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในศูนย์กลางของระบบทุนนิยมโลก ฐานะของดุลการค้าระหว่างประเทศของไทยมักจะดีขึ้น ปรัชญาการณดังกล่าวนี้มีใช้เพียงเกิดขึ้นเมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำระหว่างปี 2523-2525 เท่านั้น หากทว่าภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างปี 2517-2519 ก็มีมีส่วนช่วยให้ฐานะของดุลการค้าระหว่างประเทศดีขึ้นในปี 2519 ด้วย

การฟื้นตัวของประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจนับตั้งต้นปี 2526 เป็นต้นมา มีส่วนชักนำให้ระบบเศรษฐกิจไทยฟื้นตัวจากภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจด้วย การฟื้นตัวดังกล่าวนี้ทำให้เกิดการขยายตัวในภาคหัตถอุตสาหกรรม และเพิ่มพูนอำนาจซื้อของประชาชน ด้วยเหตุนี้เอง การนำเข้า ไม่ว่าจะเป็นสินค้าอุปโภคบริโภค สินค้าขั้นกลางและวัตถุดิบ ตลอดจนสินค้าประเภททุน จึงเพิ่มขึ้นอย่างล้นหลาม ในขณะที่การส่งออกมีอาจเพิ่มขึ้นได้ตามเป้าหมาย ดังนั้น จึงเป็นที่คาดกันว่า ภาวะดุลการค้าขาดดุลจะเป็นปัญหาสำคัญในปี 2526 นี้

ตราบเท่าที่โครงสร้างของระบบเศรษฐกิจไทยมีลักษณะการพึ่งพิงการนำเข้า และมีลักษณะการพึ่งพิงประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ การแก้ปัญหาดุลการค้าระหว่างประเทศ

เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก การแก้ปัญหาดังกล่าวนี้ในระดับพื้นฐานจะต้องมุ่งสู่การปรับเปลี่ยนโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ เพื่อลดขนาดของการเปิดประเทศ ลดการพึ่งพิงการนำเข้า และลดการพึ่งพิงประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจและสังคม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรม การปรับเปลี่ยนดังกล่าวจะส่งผลให้ปรากฏ ก็คงกินเวลาอย่างน้อย 10-20 ปี แต่ข้อสำคัญยิ่งกว่าก็คือ การดำเนินนโยบายเพื่อให้ระบบเศรษฐกิจไทยผละจากวงโคจรของระบบทุนนิยมโลกเป็นเรื่องลำบากอย่างยิ่งภายใต้ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ดุลการชำระเงินระหว่างประเทศของไทย พ.ศ.2520-2525						
	ล้านบาท					
	2520	2521	2522	2523	2524	2525
1. ดุลสินค้า	-25,599	-28,540	-47,053	-57,985	-65,843	-36,137
2. ดุลบริการ	2,405	4,279	3,238	6,876	6,416	8,795
3. ดุลเงินบริจาค	802	816	1,224	4,276	3,690	4,204
4. ดุลเงินทุน	13,967	14,856	33,767	50,777	55,361	38,345
5. สิทธิพิเศษในกองทุนการเงิน ระหว่างประเทศ	-	-	494	506	488	-
6. จำนวนผิดพลาดคลาดเคลื่อน	887	-4,711	406	-3,540	2,419	-11,893
7. ดุลการชำระเงิน	-7,538	-13,298	-7,925	5,179	2,531	3,314

ที่มา ธนาคารแห่งประเทศไทย

หมายเหตุ เครื่องหมายลบ (-) แสดงว่าขาดดุล